

Oponentní posudek na disertační práci Mgr. Zuzany Bílkové

Klíčové psychické charakteristiky příslušníků ozbrojených složek pro zvládání podmínek se zvýšeným rizikem ohrožení života: Význam sociální opory u vojáků mise ISAF

V důsledku zvýraznění úcty k hodnotě lidského života v euroatlantické kultuře a stálého nárůstu náročnosti ovládnutí zbraňových systémů přechází vojenská věda na počátku 21. století od spíše utilitárního vnímání lidského faktoru z hlediska kvality výkonu k jeho hlubšímu pojetí s reálným zájmem o komfort psychických zážitků, s pozitivním dopadem na osobnost vojáka. Nadto je voják stále konfrontován s kontroverzí své vlastní morálky oproti morálce profesní, která mu přikazuje zabíjet, ničit a škodit. To kromě jiného zvyšuje obtížnost psychologického zkoumání cílové skupiny profesionálních vojáků. Téma disertační práce Mgr. Zuzany Bílkové je proto vysoce aktuální, jeho řešení je však také velmi obtížné.

Autorka si ve své práci pokládá dvě otázky:

- „Jak je v průběhu zahraniční vojenské mise poskytována i přijímána sociální opora a jaké má pozitivní či negativní aspekty?“
- „Jaké další proměnné mají vliv na zvládání zahraniční vojenské mise?“

Zaměřila se přitom na cílovou skupinu vojáků Armády České republiky vysílaných do zahraničních misí v Afghánistánu. Práce má teoretickou a empirickou část.

V teoretické části se autorka zabývá popisem nároků na psychiku vojáků v průběhu zahraničních vojenských misí; vymezením pojmu stres, jeho pozitivními a negativními aspekty a vlivem na výkon a zdraví; zátěžovými a protektivními faktory pro psychiku. Velmi podrobně pak rozebírá protektivní faktor sociální opory a odůvodňuje pozornost, kterou tomuto fenoménu věnuje. Dále definuje pojem sociální opory, rozebírá její historii, popisuje její druhy a vymezuje ji jako proces. Zabývá se vztahem sociální opory k sociálnímu prostředí a sociálním sítím, osobním vztahům, prosociálnímu chování a attachmentu, významem sociální opory pro zdraví, rodinný a partnerský život, výkon a uspokojení z práce. Věnuje se také zdroji sociální opory, jejímu měření, metodologickým úskalím, vlivu osobnostních vlastností a negativním aspektům sociální opory. Autorka uzavírá teoretickou část práce popisem procesu vzájemného dávání a přijímání, významu sociální opory při zahraničních vojenských misích a svým vlastním pojetím sociální opory, které použila pro tuto práci.

Téma disertační práce si jistě zaslouží obsáhlý teoretický výklad. Přesto by bylo možné uvažovat o redukci textů na obecně známější téma stresu, případně některé další části, u nichž je možné předpokládat znalost širší odborné veřejnosti.

V empirické části autorka zvolila kvalitativní i kvantitativní přístup, což je vzhledem k výzkumnému záměru práce adekvátní.

V kvalitativní části práce není cíl formulován, je však determinován sedmi upřesňujícími otázkami:

- „Jaké osoby poskytují sociální oporu vojákům v průběhu mise?“;
- „Jak je tato sociální opora poskytována?“;
- „Jaké chování jste považovali za nápomocné pro zvládnání zahraniční mise?“;
- „Jaké negativní aspekty sebou přijímání sociální opory nese?“;
- „Komu vojáci poskytují sociální oporu?“;
- „Jak je tato opora poskytována?“;
- „Jaké negativní aspekty sebou poskytování sociální opory nese?“

Absence formulace cíle se v kvalitě práce příliš neprojevuje. Je však škoda, že tento cíl chybí, protože při projevení větší odvahy si lze představit například jeho následující znění: „Popsat základní charakteristiky sociální opory ve vojenském prostředí.“

V kvantitativní části práci si stanovila autorka tři cíle:

- „Ověřit, zda sociální opora poskytovaná i očekávaná v průběhu zahraniční mise se liší směrem k lidem uvnitř mise a k lidem vně mise.“
- „Zjistit, zda dochází ke změnám osobnostních vlastností před misí a po misi.“;
- „Zjistit signifikantní prediktory případných psychických potíží.“

Pro kvalitativní část práce vybírá autorka metodu polostrukturovaných rozhovorů a pro kvantitativní část dotazníky sociální opory SSL, MMPI-2 a seznam zážitků v misi podle Hoge. Výsledky kvalitativní části práce analyzovala metodou vytváření trsů, výsledky kvantitativní části analyzovala pomocí statistického programu SPSS.

Vybrané metody jsou adekvátní výzkumnému záměru stejně jako jejich design, který předpokládá pouze u dotazníku MMPI-2 jeho administrování před zahraniční vojenskou misí, všechny dotazníky včetně MMPI-2 jsou administrovány po misi.

Zdánlivě malé množství 18 vojáků, s nimiž vedla autorka polostrukturovaný rozhovor, vyhovuje vzhledem k jejich pečlivému reprezentativnímu výběru. Navíc bylo zpracování získaných výstupů velmi náročné. Pro statistické zpracování dotazníkových metod použila autorka výsledky 94 vojáků, což je více než postačující. Kvantitativní část práce je zpracována adekvátním způsobem.

Na sedm výše zmíněných upřesňujících otázek cíle kvalitativní části práce a tři cíle kvantitativní části práce autorka kompetentně odpovídá. Tyto odpovědi jsou dobře odůvodněny. Z obsahu odpovědí je patrná erudice autorky v oboru sociální psychologie a dobrá znalost specifik vojenského prostředí.

Výsledky kvalitativní i kvantitativní části práce jsou přínosné z teoretického a zejména praktického hlediska. Z teoretického hlediska je zajímavé zjištění o obtížnosti rozdělení sociální opory z důvodu vzájemného překrývání jejích druhů a větší důležitosti absence negativních interakcí než prezentace pozitivních interakcí. Z praktického hlediska výsledky umožňují zvýšit objektivitu hodnocení vlivu sociálního prostředí uvnitř i vně armády na psychiku vojáků v různém postavení v rámci vojenské hierarchie a navrhnout opatření pro jeho optimalizaci.

Z části práce věnované diskuzi vyplývá nejen dobrá obeznámenost autorky s vědeckými pracemi domácích a zahraničních autorů, ale též vědomí limitů dané práce. Autorka se též vyslovuje k možným perspektivám pokračování ve výzkumu dané problematiky a spatřuje je v dlouhodobějším sledování cílové skupiny vojáků a participaci na výzkumu alespoň jednoho dalšího odborníka.

V závěru autorka relevantním způsobem shrnuje výsledky své disertační práce.

Rád bych jí položil následující otázky:

- Jaké praktické využití výsledků vaší práce byste navrhla?
- Jak ve vaší práci souvisejí výsledky získané kvalitativními a kvantitativními metodami?

Předložená disertační práce je kvalitní a původní a vytváří dobrý základ pro navazující výzkum. Práce splňuje požadavky standardně kladené na disertační práci, proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji práci klasifikovat „prospěla“.

V Praze dne 11. února 2016

Miloslav Stehlík, CSc.